DOMBÅS

NORGES GEOLOGISKE UNDERSØKELSE

1419 II

KVARTÆRGEOLOGISK KART 1:50 000

NGU Norges geologiske undersøkelse

Kvartærgeologisk kart DOMBÅS 1419 II

Landskap og geologiske opplevelser.

Etter ønske fra Lesja og Dovre kommuner og Rauma nasjonalparker (Senter for informasjon om nasjonalparker) har Norges geologiske undersøkelse (NGU) gjennomført registrering av kvartærgeologiske og geologiske forekomster i Dombås 1419 II. Hensikten er å gi turgående og andre interesserte et inntrykk i den geologiske historien med vekt på istidens (kvartærtidens) betydning for utformingen av det mektige landskapet vi finner her.

Fig. 1. Kartblad Dombås (1419 II) plassering og innlandsisens utbredelse for 13.000 -11.000 år siden (under Yngre Dryas).

I avsnittene landskap og berggrunn og kvartærgeologi er det gitt en kort orientering om landskapsformer og bergmasser. Begrepet knyttet til kartfamiliengen er omtalt i avsnittet kvartærgeologisk kart. Avsnittet utfyllende litteratur gir referanser til utfyllende litteratur om emnet.

Koordinater er nytt ved alle stedsangivelser. Koordinatene er gitt med fem tall i kartets margen og leses fortl langs horisontal skala og så langs vertikal. F.eks. vil Lesja vises ved koordinat 923 875. Alle navn er skrevet i følge Statens Kartverks navnebruk.

Landskap og berggrunn

Lesja-Dombås området er karakterisert ved hyttliggende fjellområder nord og sør for Gudbrandsdalen. I vest nå fjellsoppen som større Kjølhaugen (901 795) opp til 1768 m o.h. Det markerte fjellområdet Hatter med fjellsoppe som Rensfjellnrabben (986 947) og Grøtfjellet (1019 N). Det er et tydelig skille i fjellformene i dette fjellområdet mellom Gudbrandsdalen med elva Lågen. Ved Lesja ligger dalbunnen (Lågen) ca. 510 m o.h. og ved Dombås ca. 500 m o.h.

Skamsdalen (957 962) med elva Jora, og Grøndalen (951 919) med elva Gjøna, er markerte daler i nord og nordøst. Dalgangen mot de regulerte vatna Aursjøen - Gausjøen (regulert mellomlagring av vann til Rauma kraftverk) er markert med U og vidstrakte dalgrepet forsetter mot Eldresdalen (Nesset kommune (utenfor kartrammen).

Disse dalgrepene ble sammen med Gudbrandsdalen anlagt og utformet av elver for og under den tertiære landheving. Dette foregikk i den geologiske tidsperioden tertiær for 65 - 2 mill. år siden. Det var i denne perioden at det ble dannet et nytt landskap i Norge. Det var et nordvest, nord-sørgående fjellsystem med dagsonen med lasmasser. Over 1300 m o.h. var således fastfjellet til underlaget og vi finner ikke elva slike former der. I områder med fastfjellet slik foregikk bevegelsen i breen hovern oppe i selve isen (til a. kjent i dagens Antarktis).

Den nordøstlige bevegelsen ga isoverflaten et fall mot nordøst. Dette ga smeltevannet som rant under, i og på isoverflaten et fall i denne retningen. Innlandsisen ble gradvis tynnere, isoverflaten sank. Brestrømmene tok mer og mer elyst av det underliggende terrenget. Dette trangte b.a. av tommere med nordlige og vestlige retninger inneri de nordøvestlie deler av kartbladet hvor bevegelsen er rettet mot Aurejøen og Raumadalen. Fjellområdet som Synnfjellnesen og Rondane) representerte nå barriere for fortsatt utbrenning mot nordøst. Dudlina nedskæring og senkning av innlandsisens overflate ga til slutt en "död" isrest i selve Gudbrandsdalen (Fig. 2).

Under innlandsisen ble det dannet smeltevann. Dette ble drenert gjennom tunneler og hulrom under breen. I det området vises dette bl.a. av de markerte ryggformete grusavsetninger (eskerer) i Lågendalen og Jonsdalen.

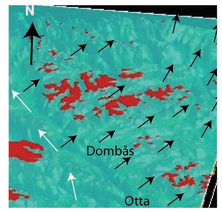

Fig. 2. En nordøstlig utbrenning av is fra Jotunheimen preget området ved Dombås. Denne utbrenningen er etterfulgt av en senere bevegelse retlet mot nordvest (men de vestlie delar av området (hvite piler).

I dalgangen fra Dombås til Fokstua sees markerte nordøstl orienterte overflateformer av lasmassen (Drumliner). Disse er sammen med de nevnte nordøstlig orienterte formene i Gudbrandsdalen. Det er et tydelig skille i disse formene ved Dombås der de er rettet mot nord. Tilsvarende former sees også innen kartbladene Hjerkinn (1319 III) og Sjoathuftie (1319 IV). Sammenslitt viser disse formene at den nordøstlig breistrømmen kom fra et issenter i Jotunheimen til Dombås trakhene. Herfra fulgte isstrømmen over Hjerkinn-området til Oppdal (Fig. 3). Det for Oppdal rettes breistrømmen mer nordlig.

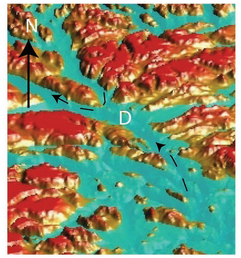

Fig. 3. Fallet til isoverflaten mot nordvest ga en smeltevannsdrenering mot nord og nord vest (stipiete piler) over Dombås (D).

Disse formene (drumlinskl-lignede former) er observert opp til ca. 1300 m o.h. De ramme imellom bredden og den underliggende fjellgrunnen med lasmasser. Over 1300 m o.h. var således fastfjellet til underlaget og vi finner ikke slike former der. I områder med fastfjellet slik foregikk bevegelsen i breen hovern oppe i selve isen (til a. kjent i dagens Antarktis).

Ved Dombås (Fig. 4) sees dette i området fra Urkleiv (680 789) til Hjelmåsjen (670 801). Her kan Bæe-mærkte ryggar tolkes mer eller mindre sammenhengende ca. 5 km mot nordvest. Ryggenes høyde er fra et par meter opp til mer enn 50 m ved Hjelmåsjen. Store snitt viser ugdelte avsetninger med stor variasjon i lagfyldkeiser, materialsammensetning og kna mest i kornstørrelser. Det siste kan tilskrives store variasjoner i breistrømmenes hastighet. Ryggene er dannet av breis under en tidlig fase av Yngre Dryas tid. Det var i denne perioden at det ble dannet et sammenhengende system av ryggformete former i Gudbrandsdalen. Det ble i denne perioden at det ble dannet et